

**ТОШКЕНТ ВИЛОЯТИ ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИ ҚАЙТА
ТАЙЁРЛАШ ВА МАЛАКА ОШИРИШ ИНСТИТУТИ**

**“ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ ВА МЕНЕЖМЕНТ”
КАФЕДРАСИ**

“ТАСДИҚЛАЙМАН”

ТВПКҚТМОИ ректори

_____ **Р.Қ.Чориев**

“ ” 2014 йил

МАЛАКА ОШИРИШ КУРСЛАРИ ТИНГЛОВЧИЛАРИ УЧУН

«ПСИХОЛОГИЯНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ»

ЎҚУВ МОДУЛИ БЎЙИЧА

ДАВЛАТ ТАЛАБЛАРИ, ЎҚУВ-МАВЗУ РЕЖА ВА ЎҚУВ ДАСТУРИ

ТОШКЕНТ – 2014

**Тузувчилар : И.Н. Асланов, Ф.А. Акрамова, Г.Д. Қўлдошева,
Д.К. Арапбаева**

**Такризчилар: пс.ф.н. доцент Алимов Х.М.
пс.ф.н. доцент Дўсмухамедова Ш.А.**

“Педагогика, психология ва менежмент” кафедрасининг 2014 йил 8 январдаги 1 – сонли йиғилишида муҳокама қилинган ва институт Илмий кенгашида тасдиқлаш учун тавсия этилган.

ТВПКҚТМОИ Илмий Кенгашининг 2014 йил _____даги _____ сонли қарори билан тасдиқланган.

Ушбу ишчи ўқув режа ва дастур Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг 2010 йил 1 июлдаги Ҳайъат мажлисининг “Педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 5/1-сонли қарорига биноан А.Авлоний номидаги ХТХҚТМОИ профессор-ўқитувчилари томонидан яратилган ва вазирликнинг 2012 йил 25 июлдаги 227-сонли буйруғи билан тасдиқланган таянч давлат талаблари, ўқув-мавзу режалар ва ўқув дастурлари ҳамда Халқ таълими вазирлигининг 2014 йил 3 январдаги “Халқ таълими ходимларининг 2014 йил учун малака ошириш режаларини тасдиқлаш тўғрисида” 1-сонли буйруғи асосида яратилди.

КЕЛИШИЛДИ:

Ўқув– услубий ишлар проректори

Б.Ф.Ялгашев

Ўқув– услубий бўлим бошлиғи

Т.М.Бўриев

Кафедра мудири

И.Н. Аслонов

Барча фан йўналишлари бўйича “Психологиянинг долзарб масалалари” ўқув модули бўйича малака ошириш курси тингловчиларининг тайёргарлик даражасига қўйиладиган талаблар

Ушбу ўқув модулини ўзлаштириши натижасида тингловчилардан:

–Ўзбек халқининг этнопсихологик хусусиятлари ҳақида маълумотга эга бўлиши;

–халқ таълими тизимида психологик хизмат, унинг мақсад ва вазифаларини билиши;

–шахс тузилмаси ва шахс шаклланишининг қонуниятларини билиши;

–психологик, педагогик ташхис ва унинг таълим-тарбия жараёнини ташкил қилишдаги ўрни ва ролини билиши, айрим психологик ташхис методикаларидан фойдаланиш малакасига эга бўлиши;

–педагогик ҳамкорлик психологиясини билиши ва уни амалиётда қўллаш малакасига эга бўлиши;

–ўқитувчи психологияси ҳақида тушунчага эга бўлиши, педагогик қобилият турлари ва уни ривожлантириш йўллари билиши;

–ёш давлари психологияси, бола руҳий ривожланишининг ёш хусусиятлари, ёш сензитивликлари, ҳар бир ёш даврининг асосий фаолият турлари ҳақида тушунчага эга бўлиши;

–ота-оналар билан ишлашда оиладаги шахслараро муносабатлар ва уларнинг бола шахси шаклланишига таъсири ҳақидаги психологик билимлардан фойдалана билиши;

–таълим ва тараққиёт жараёнининг психологик хусусияларини, таълим жараёни самарадорлигини таъминловчи омиллар ва улардан унумли фойдаланиш йўллари билиши;

–тарбия жараёнининг психологик қонуниятлари ва бу соҳадаги муаммолар, изланишлар, янгилик ва ютуқлар ҳақида маълумотга эга бўлиши;

–ўқувчи-тарбияланувчилар гуруҳларидаги шахслараро муносабатларнинг хусусиятлари ҳамда жамоадаги психологик иқлим ва уни яхшилаш йўллари ҳақида билимга эга бўлиши керак.

**Барча фан йўналишлари бўйича малака ошириш курсларининг
“Психологиянинг долзарб масалалари” модули
ЎҚУВ-МАВЗУ РЕЖАСИ**

№	Мавзулар	Жами	Маъруза	Амалиёт
1.	Халқ таълими тизимида психологик хизмат. Таълим-тарбия жараёнида психодиагностика методикаларидан фойдаланиш.	2	2	-
2.	Ёш даврлари психологияси ва тарбия жараёнида уларни ҳисобга олиш масалалари.	2	2	-
3.	Қобилият ҳақида тушунча. Педагогик қобилиятларни ривожлантирувчи психотренинг.	2	-	2
4.	Оила психологияси. Оиладаги шахслараро муносабатлар ва унинг бола шахси шаклланишига таъсири. Этнопсихологик масалалар.	2		2
5.	Ўқув фаолиятини бошқариш психологияси.	2		2
6.	Шахс шаклланишининг умумий психологик қонуниятлари.	2		2
	Жами:	12	4	8

**Барча фан йўналишлари малака ошириш курсларининг
“Психологиянинг долзарб масалалари” модули бўйича
ЎҚУВ ДАСТУРИ**

1. Халқ таълими тизимида психологик хизмат. Таълим-тарбия жараёнида психодиагностика методикаларидан фойдаланиш (2 соат маъруза).

Психологик хизматнинг мақсад ва вазифалари. Таълим муассасаси психологи фаолияти йўналишлари (вазифалари). Мактабгача, умумий ўрта ва махсус таълим муассасалари психологлари ва уларнинг вазифалари. Республика Ташхис маркази ва унинг вазифалари: 6 ёшли болаларнинг мактабга тайёрлик даражасини аниқлашнинг, психологик ташхис этишининг, истеъдодли болаларни қўллаб-қувватлашнинг, шунингдек, мактаб ўқувчиларини касбга йўналтиришнинг ташкилий, илмий, ахборот, дастурий таъминот соҳаларида методик ёрдамни амалга ошириш, болаларни соғломлаштириш тадбирларини мувофиқлаштириш. Туман (шаҳар) халқ таълими бўлими таркибидаги «Ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтириш ва

психологик-педагогик ташхис Марказ»лари. Бу Марказларнинг вазифалари: ўз ҳудудлари доирасида болалар ривожланишига психологик-педагогик жиҳатдан ташхис қўйиш, уларнинг қобилияти ва мойиллигини аниқлаш, болани 6 ёшдан бошлаб мактабга қабул қилиш тўғрисида тавсияномалар бериш, ўқувчиларни ҳар йили тиббий-педагогик текширувдан ўтказиш. Ота-оналарга фарзандларини ўқитиш, тарбиялаш ва ижтимоий мослаштиришда психологик-педагогик ёрдам кўрсатиш, шунингдек, мактаб ўқувчиларига уларнинг қобилиятларини, касб-ҳунарга мойилликларини, қизиқишларини ва кўникмаларини ҳисобга олган ҳолда академик лицей ва касб-ҳунар мактабларидаги таълим йўналишларини танлашда кўмаклашиш.

Психология фанининг тадқиқот методлари ҳақида. Психологиянинг кузатиш методи ва унинг турлари. Психологиянинг эксперимент методи ва унинг турлари. Психологик тестлар. Психологияда суҳбат методи. Психологияда фаолият жараёни маҳсулини таҳлил қилиш методи. Психологияда анкета методи. Социометрик метод ва унинг қўлланилиши.

2. Ёш давлари психологияси ва тарбия жараёнида уларни ҳисобга олиш масалалари (2 соат маъруза).

Ёш давлари классификацияси, ҳар бир ёш даврining ўзига хослиги, янгиликлари ва ривожланиш шартлари. Мактабгача ёшдаги болаларнинг психологик хусусиятлари, уларда шахс хусусиятларининг шаклланиши. Кичик мактаб ёши: психологик ривожланиш ва шахс шаклланиши. Ўсмирлик ва ўспиринлик давларида шахс тараққиётининг ўзига хос қонуниятлари. Ўспиринлик даври дунёқарашнинг шаклланиши ва маънавий қадриятларни ўзлаштириш учун сензитив – қулай давр эканлиги. Шахс дунёқараши ва эътиқодини ўзгартирувчи психологик омиллар.

Маънавий ва инсоний тасаввурларни тўғри шакллантиришда маърифий тадбирлар ва билимдонликнинг ўрни. Миллий, умуминсоний қадриятлар ва улардан ёшлар тарбиясида самарали фойдаланишнинг аҳамияти. Ёш давлари кризислари ҳақида. Етуклик ёши ва қарилик психологияси. Катталар таълимининг ўзига хос хусусиятлари.

3. Қобилият ҳақида тушунча. Педагогик қобилиятларни ривожлантирувчи психотренинг (2 соат амалиёт).

Шахс қобилиятининг майллар ва қизиқишлар билан боғлиқлиги. қобилият ва билим, малака, маҳоратларнинг ўзаро алоқадорлиги. Ўқувчилар қобилиятини диагностика қилиш, қобилиятни таркиб топтиришга индивидуал ёндашиш масалалари. Қобилиятларнинг таркиб топиб бориши ва ривожлантиришнинг шарт-шароитлари. Ўқувчи қобилиятларини ривожлантиришда ўқитувчининг роли. Қобилият, истеъдод, талант. Қобилият ривожланишининг турли даражасидаги болаларга индивидуал ёндошув. Иқтидорли болалар билан ишлаш. Ўқитувчининг педагогик қобилиятлари. Педагогик қобилият таркиби:

- дидактик қобилият (осон йўл билан мураккаб билимларни тушунтириш);

- академик қобилият (барча фанлар юзасидан муайян билимга эга бўлиш);
- перцептив қобилият (қисқа дақиқаларда аудитория ҳолатини идрок қила олиш фазилати);
- нутқий қобилият (ихчам, маъноли, оҳангдор, муайян ритм, темп, частотага эга бўлган нутқ, нутқнинг жарангдорлиги, унинг пауза, мантиқий урғуга риоя қилиши);
- ташкилотчилик қобилияти (синф гуруҳи ёки курсни уюштириш ва уни бошқариш истеъдоди);
- обрўга (нуфузга) эга бўлиш қобилияти (ўзининг шахсий хусусияти, билимдонлиги, ақл-фаросатлилиги, мустаҳкам иродаси билан обрў орттириш);
- муомала ва мулоқот ўрната олиш қобилияти;
- психологик ташхис (диагноз) қобилияти (инсоннинг келажагини оқилона тасаввур қилиш башорати);
- диққатни тақсимлаш қобилияти (бир неча объектларга бир даврнинг ўзида ўз муносабатини билдириш ўқуви);
- иймон-эътиқодга, фаол ҳаётий позицияга йўналтириш қобилияти;
- ташаббусга, ижодга илҳомлантириш қобилияти;
- ақл-донишлик қобилияти (билимдонлик);
- конструктив қобилият (ўқув-тарбия ишларини режалаштириш ва натижасини олдиндан айтиш қобилияти);
- гностик қобилият (тадқиқотга лаёқатлилиқ).

4. Оила психологияси. Оиладаги шахслараро муносабатлар ва унинг бола шахси шаклланишига таъсири. Этнопсихологик масалалар (2 соат амалиёт).

Оила психологияси. Оила тушунчаси. Мустаҳкам оила қуришнинг психологик асослари. Оила қуриш мотивлари. Оиланинг характерловчи мезонлари бўйича турлари. Оила асосий вазифалари. Оиладаги шахслараро муносабатлар.

Оила ва ўқувчилар гуруҳи. Оила ва ўқувчилар гуруҳларининг маънавий-психологик ҳолатини таҳлил ва ташхис қилиш. Шахслараро муносабатлардаги маънавий-психологик муҳит бузилишининг олдини олиш ва яхшилашнинг шарт-шароитлари ва чора-тадбирлари.

Ўзбек халқининг ўз руҳий қиёфаси, миллий хусусияти, миллий характери, миллий ҳис-туйғуси, мижози, хулқ-атвори, диди, таъби ҳақида. Ўзбек халқининг этнопсихологик хусусиятларини тадқиқ қилиш ва таълим-тарбияда уларнинг ўрни ва ролини белгилаш масалалари. Таълим муассасаси психологининг психологик оқартув ва психопрофилактик ишлари.

5. Ўқув фаолиятини бошқариш психологияси (2 соат амалиёт).

Синф, аудитория билан ишлашнинг ижтимоий-психологик шарт-шароитлари. Янги педагогик ва дидактик технологияларни жорий этишнинг психологик хусусиятлари. Фаол ўқитиш методлари ва уларнинг классификацияси. Замонавий ўқитувчидан талаб қилинадиган фазилатлар,

педагогик қобилиятлар ҳақида. Гуруҳ фаолиятини ташкил этишнинг услублари: демократик, авторитар, нейтрал, синовчан ва бошқалар.

Ўқувчининг ўқув фаолияти ва уни бошқариш ҳақида: психология фанида онг ва фаолият бирлиги принципи, психологик ҳолатлар, хусусиятлар, хислатларнинг фаолиятда намоён бўлиши ва шаклланиши, ўқув фаолиятини бошқариш таркиби ва кетма-кетлиги: ўқув фаолиятини режалаштириш, ўз-ўзини назорат қилиш, кенг кўламдаги билимлар, таълимий усулларни тизимга солиш, ўз фаолиятини ўзи бошқариш усуллари эгаллаш ва янгисини топиш, шахсий қизиқишни ифода қилувчи усулларни эгаллаш, ўз диққатини ўзи бошқариш усуллари эгаллаш. Ўқув фаолиятини ўқувчи томонидан бошқариш жараёнини ўқитувчининг бевосита раҳбарлигида ва кўмагида, ўқувчининг ёш давлари хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда амалга ошириш масалалари.

Ўқув жараёнини психологик таъминлаш: ўқувчининг ўқув фаолияти мотивларини аниқлаш ва улар орқали ўқув фаолиятига эҳтиёж уйғотиш. Ўқув фаолиятининг ижобий-эмоционал руҳда кечишига шарт-шароит яратиш.

7. Шахс шаклланишининг умумий психологик қонуниятлари (2 соат амалиёт).

Шахснинг ривожланиши ва камолотида биологик ва ижтимоий компонентларнинг роли. Одамнинг психик ривожланиши ва шахс камолотидаги ҳаракатлантирувчи кучлар. Шахснинг индивидуал психологик хусусиятлари. Шахс тузилиши. Шахс ижтимоийлашуви ва унинг ёш давлари билан боғлиқ хусусиятлари. Ёш авлодни ҳар томонлама ривожлантиришнинг асосий омиллари ва шарт-шароитлари. Шахсдаги туғма, орттирилган сифатлар ва уларнинг ижтимоий муҳитга боғлиқ сифатлар билан боғлиқлиги. Шахснинг жамиятдаги турли ижтимоий институтлар билан боғлиқлиги. Жамиятдаги ижтимоий-иқтисодий вазият ва шахс. Инсоний муносабатлар тизими – шахс дунёқарашини шакллантирувчи бирламчи омил сифатида. Инсоний муомала ва мулоқотнинг психологик воситалари ва шарт-шароитлари. Ижтимоий институтларнинг бу жараёндаги ўрни: «Оила – боғча – маҳалла – мактаб – ўрта махсус ва олий таълим муассасалари – меҳнат жамоалари» тизимида узлуксиз таълим ва тарбия механизмлари жараёнини такомиллаштириш. Ижтимоий таъсирларнинг шахс томонидан англаниши. Шахс ва онг. Ўз-ўзини англаш- ўз-ўзини бошқариш ва тарбиялашнинг омили сифатида. «Мен» образи, миллий онг ва тафаккур тушунчалари. Ўз-ўзини бошқариш тушунчалари, механизмлари ва шартлари, ўз-ўзи билан мулоқот, ирода тарбияси, ўзини-ўзи ишонтириш, ўз-ўзига буйруқ бериш, ўз-ўзига таъсир, ўз-ўзига гипноз. Аутоген тренировка ҳақида тушунча.

Адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. Бош мақсадимиз – кенг кўламли ислохотлар ва модернизация йўлини қатъият билан давом эттириш. Тошкент: “Ўзбекистон” 2013. 64 б.
2. Каримов И.А. Юксак маънавият-енгилмас куч.-Т.: «Маънавият», 2008 й
3. «Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. – Т., 1997. 29 август.
4. Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури. – Т., 1997. 29 август.
5. Адамова Ў., Нуруллаева Б. Психология фанини ўқитишда педагогик технологиялардан фойдаланиш. – Урганч: 2010. – 73 б.
6. Давлетшин М.Г, Тўйчиева М. Умумий психология. Т.2002.
7. Иванов П.И. Зуфарова А. “Умумий психология” Т. 2008
8. Рахмонова Д.Б. Бошқарув психологияси. Маърузалар матни. – Бухоро: 2010. – 80 б.
9. Раҳимова К., Абдуллаева А. Оилавий муносабатлар психологияси. Илмий оммабоп қўлланма. – Фарғона: 2006.
10. Розум С.И. Психология социализации и социальной адаптации человека. М: Речь, 2006. – 366 с.
11. Каримова В.М. Оила маърифати (ёшларга оила илми ҳақида биринчи рисола). Илмий-оммабоп нашр. – Тошкент: 2009. – 44 б.
12. Каримова В.М. Саломатлик психологияси. – Тошкент: “Янги аср авлоди”, 2005. – 26 б.
13. Толипов Ў., Усмонбоева М. Педагогик технология: назария ва амалиёт. – Т.: Фан, 2005.– 213 б.
14. Харчев А.Г. Современная семья и ее проблемы. – М.: Сфера, 2008. – 246 с.
15. Шоумаров Ғ.Б. Оила психологияси: Академик лицей ва касб-хунар коллежлари ўқувчилари учун ўқув қўлланма. / Ғ.Б. Шоумаров таҳрири остида / – Тошкент: “Шарқ”, 2008. – 296 б.
16. Ғозиев Э.Ғ., Азизова Ш.В. Ташкилий психология. / Маърузалар матни I китоб. – Тошкент: “Университет”, 1999. – 92 б.
17. Ғозиев Э.Ғ., Мелибаева Р.Н. Ижтимоий психология / Олий ўқув юртлари талабалари учун ўқув услубий қўлланма. – Тошкент: 2009. – 146 б.
18. Ғозиев Э.Ғ. Умумий психология. – Тошкент: “Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти”, 2010. – 544 б.
19. Давлетшин М.Г. «Замонавий мактаб ўқитувчисининг психологияси». – Т., 1999 й.
20. Давлетшин М.Г. Психологияда шахсни ўрганиш истиқболлари.- «Халқ таълими», 2001 йил, 5-сон.
21. Дўстмухамедова Ш.А. Ўқитувчиларнинг ўқув фаолиятларини бошқариш психологияси. – Т., 2000 й.
22. Йўлдошев У.А, Пўлатов М. Амалий психологнинг иш китоби.- Н, 2000
23. Қоплонова М. Педагогик жамоадаги шахслараро муносабатлар.-Т., 1995 й.
24. Қоплонова М., Авлаев О. Бошқарув психологияси.-Т., 2004 й.
25. Қоплонова М, Раҳбар шахсининг психологик жиҳатлари. –Т., 2006 й.
26. Ниязметова Г. Шахсни ўрганиш методикалари.-Т., 2000 й.
27. “Замонавий педагогик технологиялар” “Маърифат” 30 январ сони, 2013й.
28. www.edu.uz
29. www.ziyounet.uz
30. www.tvpKqtmoi/zn.uz